

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน*

Local history for sustainable and consolidated local development

สุนทรชัย ชอบยศ**

Sunthonchai Chopyot***

บทความนี้

Received

22 มีนาคม 2562

Revised

10 มิถุนายน 2562

Accepted

24 มิถุนายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางการศึกษาและการประยุกต์ใช้ 2) เพื่อศึกษาบทเรียนจากท้องถิ่นอีสาน ในการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นไม่ใช่นักบุคคลสำคัญระดับชาติ เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลายที่ไม่ได้มองแต่ศูนย์กลางอำนาจการปกครอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อด้านงาน เรื่องราวปริศนา ในฐานะที่เป็นความเชื่อและการบอกต่อของคนท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในฐานะผู้เล่าเรื่อง (Oral History) โดยมีวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ 1) การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) การทบทวนวรรณกรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง 3) การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อแสวงหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความข้อมูลและ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากเงินทุนอุดหนุนและส่งเสริมโครงการวิจัย จากงบประมาณเงินรายได้ประจำปี 2561 ภายใต้ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนและสันติวิธี วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** Assistant Professor, College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ 5) การนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 6) การใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ทั้งนี้บทเรียนการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นอีสานมีหลายมิติด้วยกันได้แก่ 1) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการสร้างภาพลักษณ์และสำนึกรักท้องถิ่น 2) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก 3) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น และ 4) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การพัฒนาท้องถิ่น, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This study aims 1) to study the concept of local history and its application 2) to learn the lessons in applying history to local development from the Thailand's local northeastern region (Isan) in applying history to local development. The qualitative methods were adopted by this study including the review of relevant documents. The study indicated that local history is a study of history taking into account people in the local communities, instead of focusing on individuals of national importance. The national key person. It is a history that emphasizes focusing on an interconnected diversity, not centered on the power of government. The study of local history gives importance to legends as representing beliefs and tellings of the local people. The approach gives priority to local people and their oral history. at the center of power. The local history studies pay attention on myths and the oral history. These deem as a faith and the meaningful storytelling to the local livelihoods. The local historical approach involves the following are as follows: 1) targeting or identifying the issues of studying; 2) reviewing relevant local historical literature and evidence; 3) in-depth interviews and group discussions to seek local histories; 4) synthesis analysis, interpretation of data and principles; 5) presentation of local historical information; and 6) utilization of local history.

The use of local history in development in the Isan development is multidimensional, including: 1) using local history to raise awareness and to enhance local loyalty; 2) using local history to deal with state power and external capital; 3) using local history to promote local tourism; and 4) using local history to enhance local education.

Keywords; Local History, Local Development, Local Administrative Organization

1. บทนำ

การบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance) ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเครือข่ายในภาคสาธารณะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ปัจจัยหนึ่งของกระบวนการทำงานแบบร่วมมือกันนี้ในท้องถิ่นมีเบื้องลึกอย่างมีนัยสำคัญคือการมีรากเหง้าและมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นกาวเชื่อมร้อยผู้คนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถเป็นเนื้อเดียวกันและผนึกกำลังสำคัญ เพื่อแก้ไขหรือพัฒนาเชิงพื้นที่ได้โดยง่าย ต่างจากพื้นที่ที่ขาดมิติความผูกพันและประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

การสืบสาวเรื่องราวประวัติศาสตร์และความเป็นมาของคนในท้องถิ่น ช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มาที่ไปของชุมชนท้องถิ่นอันจะสามารถสร้างความผูกพันของคนในท้องถิ่น และเป็นการสร้างพลเมืองในทางอ้อมอย่างมีพลังมหาศาล เนื่องจากสำนึกร่วมที่คนมีต่อกันนั้นช่วยให้ท้องถิ่นมีพลเมืองที่รู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ใครจะมาทำอะไรก็ได้ที่ก่อให้เกิดผลเสียหายในพื้นที่และการอ้างความเป็นเจ้าของนี้เองที่ทำให้เห็นการเรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น กรณีชุมชนบ้านผึ้ง อำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่นำความเชื่อเรื่องเจ้าปู่ดงภูดิน มาปกป้องรักษาทรัพยากรและการอ้างความชอบธรรมในการจัดการป่าของชุมชน รวมถึงการใช้เป็นขบวนการในการต่อสู้อำนาจรัฐที่จะสร้างเขื่อนราชสีห์จนเกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันขึ้น (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2557) นอกจากนี้ยังเห็นข่าวสารบ้านเมืองอยู่เนืองๆ ว่ามีปัญหาการจัดการที่ดินระหว่างรัฐกับชุมชน โดยประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยคือเรื่องแนวเขตเดิมของชุมชนที่ทำมาหากินในพื้นที่ดั้งเดิม อันมีการสืบสาวไปถึงเรื่องประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเรือนของชุมชนท้องถิ่น เพื่อยืนยันสิทธิของชุมชนที่มีต่อการรุกรานของรัฐที่มีการประกาศแนวเขตที่ดินใหม่

ในภายหลัง ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการตนเอง โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 บัญญัติให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ในการนำเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือการรับรู้เรื่องราวท้องถิ่นมาใช้ เพื่อต่อสู้อำนาจรัฐแล้วยังมีพื้นที่อื่นๆ ที่นำเรื่องประวัติศาสตร์มาใช้ในเชิงการพัฒนา เช่น ชุมชนบ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นชาวภูไท มีการนำวิถีชีวิตวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนของตนมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม หรือกรณีของตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเทศบาลตำบลกุดหว้าที่นำเอาเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนมาทำเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

ที่กล่าวมาข้างต้นนับเป็นตัวอย่างการสร้างตำแหน่งแห่งที่ของชุมชน ทั้งในมิติการต่อสู้กับอำนาจและกลไกของรัฐโดยยืนยันสิทธิชุมชนผ่านเรื่องราวประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น รวมถึงการนำมาพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ทั้งนี้การสร้างความตระหนักในความเป็นตัวตนท้องถิ่นและการต่อยอดสู่การสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นตามแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) สิ่งเหล่านี้สะท้อนแง่มุมการนำประวัติศาสตร์มาใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ในบทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางการศึกษาและการประยุกต์ใช้ รวมถึงการศึกษาบทเรียนจากท้องถิ่นอีสานในการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น และเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยเฉพาะการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นสำคัญ ทั้งนี้

ได้มีการลงพื้นที่สังเกตการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม ในบางกรณีศึกษาการทราบแนวทางในการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ ประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคืออะไร?

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า Local History ถือเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ราวต้นทศวรรษที่ 2510 โดยช่วงเวลาก่อนหน้านั้น ผู้บุกเบิกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแบบวิชาการกลุ่มแรกๆ ในทศวรรษที่ 2500 ใช้คำว่า “ประวัติท้องถิ่น” “ตำนานท้องถิ่น” หรือ “ประวัติบ้านเมือง” ในความหมายของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยงยุทธ ชูแว่น (2551) ได้อธิบายว่า นิธิ เอียวศรีวงศ์ อาจจะเป็นนักประวัติศาสตร์ คนแรกๆ ที่ใช้คำว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในความหมาย ของประวัติบ้านเมืองตามท้องถิ่นต่างๆ โดยอ้างอิงคำนำ ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์อีสาน” ของเต็ม วิภาคย์พจนกิจ ที่พิมพ์ครั้งแรกในปี 2513 ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างการรู้จักพื้นที่ เยวภา ประคองศิลป์ (2542) ได้อธิบายว่าการทราบ ความเป็นมาในเรื่องราวต่างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การค้นคว้าข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์จะช่วยให้มนุษย์เข้าใจและรับรู้เรื่องราว ของประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นมากขึ้น เพราะประวัติศาสตร์ คือวิวัฒนาการทางภูมิปัญญาของมนุษย์ที่เรียนรู้ ความจริงจากอดีต และประวัติศาสตร์นั้นยังเกิดจาก การกระทำต่างๆ ของมนุษย์และการกระทำนั้นยังส่งผล ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นผู้สร้าง ประวัติศาสตร์และยังเป็นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์อีกด้วย การศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยในอดีตถึงปัจจุบัน มีลักษณะที่เน้นศูนย์กลางทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ สุโขทัย อยุธยา กรุงเทพฯ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เราเห็น วิธีและรูปแบบการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร

ซึ่งการมองประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารนั้น ทำให้ข้อมูล ของชุมชนท้องถิ่นถูกละเลยไม่ว่าจะเป็น ตำนาน นิทาน ปรัมปรา และเรื่องอื่นๆที่เป็นจารีตหรือมีการจดบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ ลักษณะและขอบเขตของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวความคิดของ นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการปัจจุบัน ได้แยก ออกจากประวัติศาสตร์ที่เน้นศูนย์กลางราชธานีหรือ ประวัติศาสตร์ชาติ และถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่มีความสำคัญในตัวของมันเอง ไม่ใช่เป็นเพียง ส่วนประกอบของประวัติศาสตร์ชาติเท่านั้น เพราะ ในแต่ละท้องถิ่นจะมีการก่อกำเนิด การเจริญเติบโต และ การเสื่อมสลายหรือการสิ้นสุดในตัวของมันเอง แนวความคิดนี้ยังทำให้ สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญของนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไว้ว่า จะต้องมีความเข้าใจและสามารถถ่ายทอดให้ ผู้อ่านมองเห็นชัดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้คนไทยรับรู้ เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง และยังเป็นการทำให้คนไทยช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ไว้อีกด้วย อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจ โลกปัจจุบัน เพื่อที่จะได้รับรู้เท่าทันกระแส การเปลี่ยนแปลงของโลกเราทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ทั้งนี้หากพิจารณาคำว่า “ประวัติศาสตร์” เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในงานศึกษานี้ขอสรุปว่าเป็น การทำความเข้าใจอดีตที่ผ่านมาเพื่อเรียนรู้และนำมาเป็น บทเรียนแก่คนในสังคม ทั้งนี้หากจะกล่าวเฉพาะลงไป แล้วประวัติศาสตร์อาจมีมิติที่ควรพิจารณาภาพใหญ่ได้ ทั้งประวัติศาสตร์ชาติและการพิจารณาเฉพาะของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยหากจะกล่าวถึงเฉพาะเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ได้มีนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ได้ให้ความหมายคำว่า “ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น” ไว้หลายแง่มุมด้วยกัน เช่น ธิดา สาระยา (2529 : 24) กล่าวว่าการลงไปศึกษาประวัติศาสตร์ ของสังคมท้องถิ่นที่มีมวลชนเป็นตัวเคลื่อนไหว คือ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรืออีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นมวลชน เป็นประวัติศาสตร์ที่คนภายในท้องถิ่นเชื่อว่าเป็นจริงซึ่งคิดว่าประวัติศาสตร์จากภายใน (History from the inside) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตและมีพลวัต (dynamic) เสมอ ประวัติศาสตร์จากภายในมิได้คาดหมายหาข้อเท็จจริงจากข้อมูล แต่เป็นประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น ประวัติศาสตร์แบบนี้จึงเกิดจากแรงสะท้อนทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งปรากฏในรูปของตำนาน นิทานพื้นบ้าน เรื่องปรัมปรามาแล้วแต่อดีต และโดยการสัมภาษณ์ สืบสวนในปัจจุบัน ทั้งนี้ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2548) ได้อธิบายความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มเติมอีกว่า คือ กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นมวลชน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีอำนาจเป็นทางการไม่มีโอกาสรับการศึกษาแผนใหม่มากนัก ความเป็นมวลชนบ่งบอกถึงภาวะที่กลุ่มคนในสังคมมีความด้อยทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษาและอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจมวลชน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มองเห็นความเคลื่อนไหวของสังคมเป็นพลังผลักดันประวัติศาสตร์มวลชนในสังคมจึงเป็นพลังส่วนใหญ่ที่จะผลักดันประวัติศาสตร์ให้เคลื่อนอยู่ โดยสรุปแล้ว ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในความหมายของดารารัตน์ก็คือ การศึกษาสังคมมวลชนในท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมองผ่านข้อมูลหลักฐานของท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นการมองท้องถิ่นจากเบื้องล่างซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ จะช่วยให้ภาพของสังคมในระดับจุลภาคชัดเจนยิ่งขึ้น และในที่สุดจะช่วยสร้างภาพรวมแห่งอดีตของสังคมทั้งหมดได้ดังนั้นวิธีการศึกษาจึงมักจะเป็นแบบสหวิทยาการ

ขณะที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2533 : 186) นักวิชาการทางการศึกษาประวัติศาสตร์คนสำคัญท่านหนึ่งของไทย กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาเรื่องราว

ของท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่รวมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคมระบบความเชื่อ พิธีกรรมและการเมืองการปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ มีอะไรหลายๆ อย่างร่วมกัน และคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งๆ ได้อย่างไร เช่น ท้องถิ่นนั้นมีสภาพแวดล้อมอย่างไร ตั้งอยู่ตำแหน่งไหนภายในเขตอำเภอใด จังหวัดไหน และภูมิภาคใดมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่แสดงความเป็นมาทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บรรดากลุ่มชนที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนที่สืบมาจนปัจจุบันเป็นพวกไหน อยู่ในท้องถิ่นมาแต่ดั้งเดิมหรือเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นเมื่อเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันแล้ว มีความขัดแย้งหรือมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างใดเกิดขึ้น นอกจากนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม (2557: 9,15) ยังอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาผู้คนกับพื้นที่ หากมีการศึกษาพื้นที่หรือสถานที่ของท้องถิ่นในรูปของประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่น จะทำให้ท้องถิ่นที่เคยถูกแย่งชิงทรัพยากรและถูกถูกรอนสิทธิที่อยู่ในรูปแบบของจารีตท้องถิ่นมีพลังที่จะต่อต้านการแย่งชิงที่อยู่ได้ ประเด็นที่ศรีศักรกล่าวมานี้ช่วยชี้ให้เห็นหรือยืนยันถึงความชอบธรรมของพลังในการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปพร้อมกับการพัฒนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการพิจารณาเรื่องสิทธิที่ดินทำกิน การย้ายถิ่นฐาน การต่อรองกับอำนาจรัฐและทุนได้

สำหรับแนวความคิดของฉลอง สุนทราวาณิชย์ (2539: 1-2) ก่อนข้างอธิบายได้ชัดเจนและเชื่อมโยงกับอำนาจของรัฐโดยได้อธิบายว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมหรือชุมชนที่อยู่นอก

ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองของรัฐ เนื่องจากว่าสังคมหรือชุมชนต่างๆล้วนแต่มีประวัติศาสตร์ของตนเองไม่ต่างไปจากราชวงศ์ กลุ่มคน หรือชนชั้นที่กุมอำนาจรัฐ นอกจากนั้นแล้วประวัติศาสตร์ของสังคมหรือชุมชนต่างๆยังมีบทบาทที่แยกแยะกันไม่ได้ จากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของรัฐหรือชุมชนหรือหน่วยงานทางสังคมหรือชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้บทบาทดังกล่าวสำคัญไม่น้อยไปกว่ากลุ่มหรือชนชั้นที่ถืออำนาจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่าประวัติศาสตร์รัฐไทยสมัยอยุธยาไม่ใช่ประวัติศาสตร์ของราชวงศ์กรุงศรีอยุธยาเท่านั้น อย่างที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารหรือในประวัติศาสตร์หลังๆ ในยุคต่อมา การอธิบายของฉลอง สุนทราวาณิชย์ คุณจะสอดคล้องกับแนวคิดของยุคหลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับคนอื่นๆ ที่อยู่ภายในรัฐ ที่ไม่ได้เน้นที่อำนาจจากส่วนกลางแม้กระทั่งมีประวัติศาสตร์แบบส่วนกลาง การศึกษาผู้คนที่อยู่นอกส่วนกลางหรือศูนย์กลางอำนาจรัฐก็จะทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นรู้สึกมีคุณค่าและตัวตน และแนวคิดของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2560) จะไปในทิศทางเดียวกันกับฉลอง ที่เน้นมิติการอธิบายประวัติศาสตร์ผ่านเรื่องอำนาจ โดยเห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการหาพื้นที่ของชุมชนที่อยู่นอกรัฐชาติ โดยพิจารณาว่าการเป็นอยู่ของผู้คนเหล่านั้นเป็นอย่างไร มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี ชาติพันธุ์ โดยการค้นหาผ่านวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่อรรด นันทจักร์ (2535) ได้อธิบายความหมายของประวัติศาสตร์ว่าต้องประกอบไปด้วยเหตุการณ์และเหตุการณ์ดังกล่าว ต้องมีการบันทึกไว้ ซึ่งการบันทึกจะเป็นในรูปแบบใดก็ตามขอให้สามารถนำมาเป็นหลักฐานได้ในระยะต่อมาโดยมีนักประวัติศาสตร์เป็นตัวกลางหาความรู้ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างอดีตและปัจจุบัน ทั้งนี้การที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของความรู้และเหตุการณ์คือการเลือกเฟ้นหา หลักฐานของชุดข้อมูลที่จะมาอธิบายและตีความของนักประวัติศาสตร์ ภายใต้ที่มาและข้อจำกัดของหลักฐาน

สำหรับช่วงที่แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกำลังได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาและวิจัย ยงยุทธ ชูแว่น (2551) หนึ่งในนักวิชาการกลุ่มศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เขียนหนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทยว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิดวิธีการและบทบาท ในสังคมปัจจุบัน ได้อธิบายว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างองค์ความรู้ที่มีความชัดเจนและรอบด้านโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความทรงจำร่วมกัน ซึ่งจำเป็นต้องมีการทบทวนปรับปรุงแก้ไขเรียนรู้และถ่ายทอดในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิตชีวาอยู่ตลอดเวลา มีความรู้สึกคุณค่าในตนเองพร้อมกับสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพใหม่ในสังคม อันเป็นรากฐานที่เป็นนามธรรมโดยฝังลึกอยู่ในผู้คนและช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเสมือนเกราะอันสำคัญที่จะทำให้เกิดความมั่นคงของชาติได้ ทั้งนี้ยงยุทธ ชูแว่น (2551) ได้อธิบายความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่าเป็นการศึกษาพัฒนาการของสังคมหรือชุมชนที่อยู่นอกแบบรวมศูนย์กลางทางการเมืองของรัฐ สังคมหรือชุมชนดังกล่าวควรจะศึกษาในลักษณะดังต่อไปนี้

ประการแรก กำหนดขอบเขตการศึกษาออกเป็นหน่วยเฉพาะที่เหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้ศึกษาว่าต้องการศึกษาในระดับใด เช่น ระดับหมู่บ้านหรือชุมชนระดับต่างๆ โดยหน่วยทางกายภาพที่จะใช้ในการนับเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประการที่สอง การศึกษาประสบการณ์หรือกิจกรรมในทุกด้านในท้องถิ่นที่เป็นหน่วยการศึกษาไม่จำเป็นว่าเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความคิดความรู้สึกต่างๆ หรือเลือกศึกษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดในหน่วยดังกล่าว แต่ควรโยงให้เห็นว่าประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ตนศึกษานั้นมีความสัมพันธ์

หรือเกี่ยวข้องกับบริบทด้านอื่นๆ ใกล้เคียงกันอย่างไร

ประการที่สาม การศึกษาถึงความเป็นตัวของตัวเอง ที่แสดงผ่านมิติต่างๆ เพื่อให้เห็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหว ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอันหลากหลายโดยเป็น กิจกรรมที่พวกเขาพร้อมกันกำหนดขึ้นมาเองเป็นพื้นฐาน

นอกจากยงยุทธ ชูแว่น แล้ว ในการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมีนักวิชาการท่านหนึ่งที่สืบค้น และอธิบายรวมถึงนำเสนอผลงานในทางประวัติศาสตร์ รวมถึงแนะนำวิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นนั่นคือ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) ซึ่งได้อธิบายถึง ผลและความสำคัญที่ได้รับจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่งผลดีหลายประการ แก่ผู้ทำการศึกษา นอกจากได้ความรู้เพิ่มขึ้น ความรู้ เหล่านั้นยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาชุมชนและท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่ได้รับคือการรู้จักตัวตนมากขึ้นหรือที่มี นักวิชาการเรียกว่า “มาตุภูมิ” ซึ่งนำไปสู่การสร้างสำนึก ของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่สร้างขึ้นยังใช้เป็นแบบเรียนสำหรับนักเรียนในท้องถิ่น ตามหลักสูตรที่บังคับให้ต้องศึกษา ส่วนครูผู้สอนสามารถ ใช้งานเขียนเรื่องท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของตนเองในด้าน อื่นๆ และได้รับความรู้จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยังเป็น ข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์และประการ สำคัญประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยชะลอความเป็น โลกาภิวัตน์เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้

ทั้งนี้หากจะนำแนวคิดทฤษฎีรวมถึงแนวปฏิบัติหรือ ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถอธิบาย ผ่านงานของโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ (2559: 148-165) ได้เขียนอธิบายวิถีชุมชนเครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่ายได้ผลและสนุก หนึ่งในเครื่องมือ นั้น คือการศึกษาชุมชนท้องถิ่นหรือเรื่องของประวัติศาสตร์ ชุมชนนั่นเอง (Local History) ซึ่งแต่ละชุมชนมีความ แตกต่างตามสภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็น เรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมหรือ

ประวัติศาสตร์การแพร่ระบาดของโรคร้ายไข้เจ็บ อุบัติภัย หรือปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้มีความ เชื่อมโยงกับการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นรวมถึงความรู้สึก นึกคิดของคนในท้องถิ่นที่จะมีผลต่อการกำหนด ความสัมพันธ์ทางสังคมโดยประวัติศาสตร์จะเป็นมิติของ เวลาที่อธิบายความเป็นมา เพื่อเข้าใจความเป็นอยู่และ แนวโน้มความเป็นไปในอนาคต ทั้งนี้เรื่องราวความเป็น มาของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาเป็นประวัติศาสตร์ที่มีการ บอกเล่าจากมุมมองของชุมชนเองแตกต่างไปจาก ประวัติศาสตร์ที่รัฐหรือนักวิชาการเขียนขึ้น ซึ่งอาจ สืบทอดในรูปแบบของเรื่องเล่า ตำนาน สถานที่ บันทึก ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนปฏิบัติต่างๆ ของ ชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชนจึงมีการรับรู้และตีความผ่าน สิ่งต่างๆ ที่ส่งผ่านกันมาจากรุ่นสู่รุ่นโดยสะท้อนบริบท ของพื้นที่เป็นสำคัญ ทั้งนี้หากจะศึกษาประวัติศาสตร์ ชุมชนท้องถิ่นแล้วทำให้ท้องถิ่นมีคุณค่าขึ้นข้อมูลของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ควรจำกัดอยู่แค่ชุมชนท้องถิ่น ควรมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติหรือไปไกลถึง ประวัติศาสตร์โลกอันสะท้อนให้เห็นถึงมิติในทาง ประวัติศาสตร์และพื้นที่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก ดังที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2560) ได้อธิบายเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า ไม่ควรอธิบายในมุมเฉพาะ ท้องถิ่นเท่านั้นหากแต่ต้องทำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์โลก หรือการเขียน ประวัติศาสตร์ให้เห็นถึงความสำคัญของท้องถิ่น โดยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องข้ามประเทศ อย่าให้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจบที่ในประเทศเท่านั้น

ดังนั้นจากที่ทบทวนแนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาจึงพอสรุปความหมายของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า หมายถึง ประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นประวัติความเป็น มาของผู้คนทั่วไปในท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์สังคม มวลชนในท้องถิ่น ที่ไม่ได้เน้นที่ประวัติศาสตร์จากอำนาจ รัฐส่วนกลางหรือการมุ่งอธิบายเมืองหรือเจ้าเมือง หรือ บุคคลสำคัญของเมือง หากแต่เป็นการสืบสาวเรื่องราว

ความเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวของวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม การเมืองและเศรษฐกิจของผู้คนทั่วไป ในชุมชนท้องถิ่น โดยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมอบ อัตลักษณ์และตัวตนของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถ นำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งเรื่องการศึกษาท้องถิ่น เพื่อการสร้างความรัก ในถิ่นฐานบ้านเกิดและรู้จักรักเหง้าความเป็นมาของตน

3. แนวทางการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น

จากการสำรวจสถานการณ์และองค์ความรู้เรื่องของการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ผู้เขียนขอประมวลสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมีหลายลักษณะดังนี้ 1) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักและสำนึกรักท้องถิ่น 2) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก 3) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวท้องถิ่น 4) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น ขออภิปรายดังนี้

3.1 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการสร้าง ความตระหนักและสำนึกรักท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความตระหนักและสร้างสำนึกรักท้องถิ่นได้ เพราะเป็นการปฐกฐานสำคัญให้คนรู้จักที่มาที่ไปของชุมชนท้องถิ่นของตน ประเวศ วะสี (2545) ชี้ให้เห็นว่า ที่ผ่านมาระบบการศึกษาไทยเน้นตำราไม่เน้นการสร้าง ความเข้าใจพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ ประวัติศาสตร์ รวมถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ลอยห่างจากสังคม เพราะไม่มีความยึดโยงกับสังคมและชุมชนท้องถิ่น ประเวศจึงเสนอว่า ควรสร้างการตระหนักรู้ในท้องถิ่น

สร้างความเข้าใจ และการเห็นคุณค่าในชุมชนท้องถิ่นจะ ช่วยสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งขึ้นได้ เช่นเดียวกับยุทธร ชูแว่น (2551: 11) ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ สกว. โดยได้มีการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการศึกษาแบบชุดโครงการ ที่เกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง 4 ภาค มีความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ความเชื่อที่ว่า การลงไปศึกษาเรื่องราวของชุมชน หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนธรรมดา ซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติที่เน้นไปที่ ตัวบุคคลหรือแม้กระทั่งการศึกษาท้องถิ่นในอีกมิติหนึ่ง ที่มุ่งเน้นในเรื่องราวของประวัติศาสตร์เมืองจังหวัดและ เรื่องราวของตัวผู้นำการศึกษาเรื่องราวชีวิตของผู้คน ธรรมดา เน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาของ ประชาชนในพื้นที่ในฐานะผู้ที่เป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ อันจะทำให้เกิดจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบใหม่ รวมถึงการได้ข้อมูลและองค์ความรู้ในวิถีชีวิตของ ชาวบ้าน เพื่อประโยชน์สำหรับการพัฒนาบนฐานทาง วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้าง ประวัติศาสตร์ของตนเอง หากชุมชนมีประวัติศาสตร์ ก็เชื่อได้ว่าจะเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอันเป็นการรู้จักที่มาและขยายผล ไปสู่การกำหนดทิศทางความเป็นไปของชุมชนท้องถิ่นได้

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2558) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า หากปราศจากรากหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนแล้ว ชุมชนก็ย่อมสูญเสียพลังในการปรับตัวไปในที่สุดและมีแนวโน้มที่จะกลายเป็น “ชุมชน” ที่ปราศจากสำนึก ร่วมของความเป็น “ชุมชน” อันจะทำให้เกิดปัญหา ตามมาอีกมากมาย ประวัติศาสตร์จะผลานคนในชุมชน ให้มีสำนึกร่วมที่ว่า มีรากเหง้าร่วมกัน การสร้าง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ย่อมไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้น โดยนักวิชาการหรือผู้รู้จำนวนน้อยในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องเป็นสำนึกร่วมและสำนึกรู้ของคนในชุมชนว่า

มีที่ไปที่มาอย่างไร เขามีส่วนในการต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างไรจนทำให้ชุมชนก้าวมาถึงปัจจุบันได้ ทั้งนี้ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งเกิดสำนึกในความเป็นท้องถิ่นและให้ความสำคัญกับตนเอง เช่น การสร้างความหมายและความเชื่อเจ้าแม่สองนางของชุมชนท้องถิ่นต่างๆที่นับถือความเชื่อนี้ ซึ่งหลายแห่งมีความโดดเด่นจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของปฏิบัติการทางวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ อาทิ ตำนานเรื่องเล่า พิธีกรรม ศาล สิ่งก่อสร้าง รูปเคารพ เป็นต้น (ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี, 2557) นอกจากนี้ในการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นให้ดีและมีประสิทธิภาพนั้น เอนก เหล่าธรรมทัศน์และอัครเดช สุภักกุล (2557) เสนอว่าควรมีการนำเอาแนวคิดด้วยท้องถิ่นนิยมมาปรับใช้ โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่าคนในรัฐที่มีความเป็นชาตินิยม เพราะมีความรู้สึกร่วมในประวัติศาสตร์ชาติ ดังนั้นท้องถิ่นนิยมคือการนำประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นมาใช้เป็นฐาน และสร้างกระบวนการให้คนท้องถิ่นเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน การศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นมาจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นรู้จักรากเหง้าของตน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นผู้นำในการศึกษาร่วมกับชุมชน ที่จะสามารถนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในมิติต่างๆ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ ทั้งนี้เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) เป็นนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะเป็นพลังสำคัญในการสร้างสำนึกรักท้องถิ่น เช่น กรณีการจัดประชุมเสวนาเรื่องประวัติศาสตร์ล้านนาเพื่อสร้างความรักและความภูมิใจแก่ท้องถิ่น และต่อมาได้มีการจัดพิมพ์เอกสารชื่อ “ล้านนาแห่งอดีต : ข้อเสนอแนะและการสนทนาจะพัฒนาท้องถิ่นด้วยสำนึกทางประวัติศาสตร์ได้อย่างไร” รวมถึงงานของเอนก เหล่าธรรมทัศน์และ

อัครเดช สุภักกุล (2557) เรื่อง “ล้านนานิยม เค้าโครงประวัติศาสตร์เพื่อความรักและภูมิใจในท้องถิ่น” จะเห็นได้ว่ากรณีแนวคิดของเอนก ชี้ชัดให้เห็นว่าประวัติศาสตร์สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างการสร้างคนเพื่อก่อให้เกิดความรักและความภูมิใจในท้องถิ่นได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องท้องถิ่นนิยม ซึ่งพัฒนา กิตติอาษา (2546 : 210) เห็นว่าท้องถิ่นนิยมคือแนวคิดและปฏิบัติการทางเศรษฐกิจการเมือง สังคมและวัฒนธรรมใดๆ ที่ยึดเอาท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นหน่วยสำคัญในการวิเคราะห์มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการสื่อสารอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของท้องถิ่นต่างๆ ทั้งนี้พัฒนา กิตติอาษา (2546 : 210-213) เห็นว่ารูปแบบและเนื้อหาสาระสำคัญของท้องถิ่นนิยมคือ 1) ท้องถิ่นนิยมเป็นประดิษฐกรรมทางวิชาการและทางสังคมวัฒนธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เศรษฐกิจพื้นบ้าน ความเชื่ออัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ 2) ท้องถิ่นนิยมมักได้รับการนำเสนอโดยการจัดวางให้อยู่ตำแหน่งที่ตรงข้ามกับโลกและโลกาภิวัตน์นิยม จึงทำให้ถูกมองว่าท้องถิ่นถูกกระแสโลกครอบงำ ซึ่งในความเป็นจริงท้องถิ่นกับโลกไม่สามารถแยกกันได้ เพราะทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน 3) ในทฤษฎีสังคมวิทยามานุษยวิทยาสายสมัยใหม่นิยมท้องถิ่นถูกมองในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งที่ไม่ใช่เป้าหมายปลายทางเพราะนักทฤษฎีส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับ แบบแผนพฤติกรรม วิวัฒนาการ และการจัดองค์กรในระดับสากลเป็นสำคัญ 4) ในทฤษฎีสังคมวิทยามานุษยวิทยาสายหลังสมัยใหม่นิยม ท้องถิ่นและท้องถิ่นนิยมถูกให้ความสำคัญมากขึ้น 5) ปฏิบัติการท้องถิ่นนิยมในประเทศไทยถือได้ว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับการเปิดกว้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศ ท้องถิ่นนิยมเคลื่อนตัวจากความสนใจประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วิถีชีวิตเฉพาะถิ่น เป็นการเชื่อมโยงท้องถิ่นให้เข้ากับรัฐ เชื่อมกับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมโลกมากขึ้น โดยเน้นให้ออกาสผู้คนจากหลาย

พื้นที่ เน้นความหลากหลายของการดำเนินชีวิต ภูมิหลัง พื้นฐานทางเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมมากขึ้น อันเกิดจากกระแสสังคมและประชาธิปไตยก้าวหน้ามากขึ้น

ดังนั้นหากจะกล่าวโดยรวมแล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีส่วนช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้จักตัวตนและสร้างสำนึกท้องถิ่นของตนขึ้นมา ให้มีสำนึกท้องถิ่นนิยม โดยประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและเรื่องราวในอดีตของชุมชน สามารถบอกได้ว่าชุมชนนั้นเคยทำอะไรได้บ้างทำอะไรไม่ได้บ้าง กลัวหรือชอบอะไร เชื่อหรือไม่เชื่ออะไร มีแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างไร สิ่งเหล่านี้ได้รวบรวมกลายเป็นภูมิปัญญาและสิ่งที่สืบทอดต่อมายังผู้คนในท้องถิ่นนั้น การกลับไปรู้จักตัวตนของผู้คนในท้องถิ่นจึงมีความสำคัญสำหรับชีวิตในอนาคต (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554)

3.2 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของคนในท้องถิ่นโดยเชื่อมโยงระหว่างคนกับพื้นที่ ซึ่งสามารถอธิบายเชื่อมโยงในมิติของเวลาโดยมีมิติที่สะท้อนความเคลื่อนไหวของคนที่ผูกพันกับพื้นที่ โดยผู้คนจะมีความรู้สึกรู้สีกถึงความเป็นตัวตนของคนท้องถิ่นนั้นๆ เพราะความเชื่อที่มีร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ เมื่อเป็นเช่นนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความเชื่อมโยงกับชาติพันธุ์เดิมของคนในชุมชนท้องถิ่น การอธิบายการถือครองหรือการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมักจะเป็นประเด็นปัญหาระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐ รวมถึงภาคเอกชนที่กระทบต่อชุมชนกรณีเช่นนี้ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2557: 9,15) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ในทำนองว่า แม้บางกรณีอาจจะมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าวแล้วข้างต้น คือ เรื่องความ

สัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ หากมีข้อขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรและการเรียกร้องสิทธิ์ที่อยู่ในรูปของสิทธิชุมชนก็ย่อมสามารถดำเนินการได้อย่างชอบธรรม กรณีเช่นนี้ถือเป็นการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือจารีตในท้องถิ่นที่มีอยู่มาสร้างเป็นพลังในการต่อต้านการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อความเป็นอยู่และการยืนยันสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

ประเด็นที่ศรีศักดิ์ กล่าวมานี้ช่วยชี้ให้เห็นหรือยืนยันถึงความชอบธรรมของพลังในการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปพร้อมกับการพัฒนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการพิจารณาเรื่องสิทธิที่ดินทำกิน การย้ายถิ่นฐาน การต่อรองกับอำนาจรัฐและทุนได้ กรณีศึกษาในภูมิภาคอื่นที่มีการนำเอาประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นมาใช้ในการต่อสู้กับอำนาจทุน และให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาในการจัดการปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร เช่น กรณีศึกษาภาคใต้ เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ของนฤตม ทิมประเสริฐ (2554) ที่ชุมชนท้องถิ่นประสบปัญหาจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์เข้ามาแสวงหาทรัพยากร โดยเฉพาะปลาในน่านน้ำทะเลของชุมชนในระยะ 3,000 เมตร โดยมีการใช้วอร์น อวนลาก ขนาดใหญ่ รวมถึงเรือคราดหอย ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง และกระทบต่อเรือประมงพื้นบ้าน ที่เคยดำเนินชีวิตมาเป็นปกติสุข จนต่อมามีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา เพื่อคัดค้านและต่อต้านกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ ที่เข้ามาลักลอบเอาทรัพยากรไปส่วนใหญ่ จนไม่เหลือพื้นที่ให้ประมงพื้นบ้านที่มีวิถีชีวิตอยู่ในทะเลและมีการทำอาชีพนี้มาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น เรือประมงพาณิชย์ทำให้วิถีการหาปลาของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป จนสุดท้ายต้องร่วมมือกับ อบต.ท่าศาลา และหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน

ในการตกลงกันออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ทำศาลา ว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2552 เพื่อเป็น สื่อกลางในการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งระหว่างเรือประมง พาณิชยกับเรือประมงพื้นบ้าน ให้กลุ่มคนในชุมชน สามารถดำรงชีพตามที่เคยเป็นมาจากอดีตหรือ ตามประวัติศาสตร์ชุมชนริมทะเลก็ต้องหาปลาเป็น ปกติวิสัย แต่พอมีนายทุนเข้ามาทำให้กระทบต่อวิถีชีวิต ชุมชนที่มีมาแต่เดิม จะสุดท้ายต้องมีการตกลง เพื่อหาทางออก ผ่านกลไกของท้องถิ่นซึ่งเป็นไปตาม พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ที่ให้ออบต.ออกข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ อำนาจหน้าที่ของตนได้ จึงมีการหาแนวทางในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นไว้ นับเป็นการนำเอาวิถีชีวิตซึ่งเป็นประวัติศาสตร์พื้นที่ที่ ทำ ประมงพื้นบ้านมายาวนาน มาต่อสู้กับเรือประมงพาณิชย์ ที่เพิ่งเข้ามาและกวาดทรัพยากรส่วนใหญ่จากท้องถิ่น ไป จนในที่สุดชุมชนก็หาทางออกร่วมกับท้องถิ่นได้ เพื่อจรรโลงวิถีชีวิตและทำให้เรือประมงพื้นบ้านอยู่ได้ ตามวิถีชุมชนแบบดั้งเดิมนั้นเอง

3.3 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง การท่องเที่ยวท้องถิ่น

ศรีศักร วัลลิโภดม (2551) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้เช่นกัน โดยได้เสนอแนะไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ สถานที่แสดงของที่ทำให้คนท้องถิ่นรู้จักท้องถิ่นรู้จักถิ่น ตนเองว่าอยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติเป็นอย่างไร มีหลักฐานความเก่าแก่ในการตั้ง ถิ่นฐานและการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติมาอย่างไร และในการปรับตัวดังกล่าวทำให้ ต้องพัฒนาเทคโนโลยีอย่างใดขึ้นมาควบคุมเรื่อยลงมาถึง พัฒนาการทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ในท้องถิ่น ที่จะทำให้แลเห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันและอนาคตได้ ส่วนเรื่องการท่องเที่ยวแบบ

ยั่งยืน (Sustainable tourism) นั้นเป็นสิ่งภายนอกที่จะ มาเชื่อมโยงกับการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ความมุ่งหมาย ก็เพื่อที่จะให้คนจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว จากต่างประเทศ หรือคนภายในประเทศเองได้รู้จักและ เรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมีเหตุผลและ ถูกต้อง เพราะฉะนั้นหลักฐานและข้อมูลที่ได้จาก การศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น จะเป็นสิ่งที่นำไปใช้เป็นเนื้อหาสาระในการให้ความรู้และ ความคิดแก่นักท่องเที่ยว

ในประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญของกลุ่ม การจัดการท่องเที่ยวนำมาเป็นตัวเชื่อมโยงการจัดการ ท่องเที่ยวโดยมีชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน โดยเฉพาะ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้อธิบายหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า มีสี่ประการ คือ

ประการแรก การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นมาของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในแหล่ง ท่องเที่ยวนั้นๆ เพื่อเป็นข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเพิ่ม มูลค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม และชุมชนท้องถิ่น ก็จะได้เรียนรู้และเข้าใจรวมถึงภาคภูมิใจใน ประวัติศาสตร์ มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของตน ประเด็นนี้ชัดเจนว่าการใช้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นฐานสำคัญในการนำมาเป็นการสร้างแรงกระตุ้นและ ดึงดูดคนเข้าร่วมท่องเที่ยวรอกแห่งของท้องถิ่น ซึ่งต้อง เกิดจากการระเบิดจากข้างในของชุมชนท้องถิ่น จากนั้น ก็กระจายความรู้และความภูมิใจต่อผู้มาเยือน

ประการที่สอง เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังสร้าง จิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ในชุมชนท้องถิ่น ห่วงแหนรักษาและดึงชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตน และรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่น การจ้างงาน

บริการนำเที่ยว การบริการขนส่ง ที่พักรวมถึงของที่ระลึก ซึ่งชุมชนท้องถิ่นจะมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่น เนื่องจากเห็นรากเหง้าและที่มาของชุมชน

ประการที่สาม เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การจะมีข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ต้องมีการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน

ประการที่สี่ เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่นรวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเอง

จากที่กล่าวมาแนวคิดทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดทางวัฒนธรรมเนื่องจากวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ เพราะช่วงเวลาชีวิตของชุมชน ย่อมมีการสืบค้นเรื่องแนวคิดภูมิปัญญาวัฒนธรรมซึ่งในช่วงประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้เห็นถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถรวบรวมข้อมูลให้เป็นฐานข้อมูลเพื่อนำมาขับเคลื่อนและส่งต่อข้อมูลในนามการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีรากฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น 2) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและงานประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) เน้นที่การท่องเที่ยวงานประเพณี วัฒนธรรมเน้นสุนทรียะศิลป์ เรื่องพิธีกรรม 3) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) คือการเดินทางไปเที่ยวชมในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะ

วิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ โดยเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว 4) การท่องเที่ยวเชิงแนวคิดในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural base tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถจัดการท่องเที่ยวได้หลากหลาย อาจแบ่งเป็นเชิงการศึกษาและศานา กลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อยแบบโฮมสเตย์ ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงวรรณกรรม (Literary Tourism)

จากที่กล่าวมาจะกล่าวจะเห็นได้ว่าแนวคิดทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีการนำประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาเป็นฐานในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ จากนั้นนำข้อมูลสู่การจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์โดยนำมาขับเคลื่อนเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจและทราบถึงที่มาและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น ในขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ก็เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตน ทั้งนี้คนในชุมชนต้องตระหนักในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของตนและเห็นคุณค่ามากพอที่จะนำเสนอแก่ผู้มาเยือน ดังนั้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถือเป็นจุดเชื่อมสำคัญที่สามารถเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่นได้

จากกรณีการนำประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น เมืองครุฑปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่โดดเด่นในการจัดการเรื่องนี้ โดยสถาบันพระปกเกล้า (2557 : 118-123) ได้สรุปข้อมูลรางวัลพระปกเกล้าประจำปี 2557 พบว่ามีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย โดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการพัฒนาผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม

จากคนในท้องถิ่นทุกกลุ่ม ปลุกสำนึกแห่งความรักท้องถิ่นของตนนำมาสู่การพัฒนาขีดความสามารถความรัก ความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อนำพาชุมชนไปสู่ “ท้องถิ่นในอุดมคติ” การนำทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีมาต่อเติม (ตามความเชื่อและหลักฐานศิลาจารึกว่า เมืองบางซ่งเป็นชุมชนโบราณอยู่ในพื้นที่อำเภอสุวรรณโคโลก จังหวัดสุโขทัย ถือกำเนิดร่วมสมัยกับเมืองเก่าสุโขทัยและศรีสัชชนาลัย) เสริมค่าเพื่อพัฒนาท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องหาแนวทางที่ใช้ทุนดังกล่าว สำหรับนวัตกรรมและการดำเนินงานที่เป็นเลิศที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเลิศด้านการเสริมสร้างเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ของเทศบาลเมืองบางซ่ง ได้แก่ การสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมโดยเครือข่ายนักวิจัยชุมชนโบราณเมืองบางซ่ง 9 หมู่บ้าน อำเภอสุวรรณโคโลก จังหวัดสุโขทัย

การนำทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีมาพัฒนาพื้นที่ที่สามารถสร้างความภูมิใจแก่คนทุกคนในชุมชนท้องถิ่น จนเกิดเป็นพลังความร่วมมือของคนในพื้นที่ โดยมีเครือข่ายในการจัดการทุนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้าน ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ภายใต้คำขวัญปลุกใจร่วมกันของชาวเมืองบางซ่งที่ว่า “เราจะสร้างพลังนี้ด้วยกัน” ทั้งนี้มีกระบวนการ หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย ดังนี้

1) ประสานเชื่อมโยงให้กลุ่มบุคคลในเครือข่าย 9 ชุมชน ให้มีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์และสนับสนุนพัฒนาท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

2) สำรวจศักยภาพพื้นที่และความต้องการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเพิ่มศักยภาพเครือข่ายชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการท่องเที่ยวทั้งด้านบริหารและด้านการจัดการ ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รวมถึงให้ชุมชนเปิดรับทัศนคติและกระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนด้วย

3) ดำเนินการออกแบบและพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

4) ปฏิบัติโครงการนำร่องเพื่อให้คณะดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อปรับปรุงนำไปสู่การดำเนินการที่ยั่งยืน

5) ประเมินผลการดำเนินงานเพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

6) ประเมินผลที่เกิดขึ้นเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชน

จากการดำเนินงานโครงการดังกล่าว ก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ต่อพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรมท่องเที่ยว เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นครอบคลุมทั้งตำบลจากเดิมที่มีเพียง 1 ชุมชน มีต้นฉบับสื่อและคู่มือการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเมืองบางซ่ง มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ที่คอยให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ไม่เพียงเท่านั้นยังก่อให้เกิดผลที่เป็นคุณค่าทางจิตใจแก่ชุมชนท้องถิ่น อาทิ เครือข่ายชุมชนเมืองบางซ่งเห็นความสำคัญและคุณค่าประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน นำไปสู่ความรักและหวงแหน และร่วมแรงร่วมใจกันฟื้นฟูรักษารากเหง้าของตนไว้ในขณะเดียวกัน เด็ก เยาวชน และประชาชนพื้นที่มีความสุขและพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน มีความภาคภูมิใจ เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่น นำมาซึ่งความรักความสามัคคี และความเข้มแข็งของชุมชน

3.4 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น ประเด็นนี้คงไม่ได้กล่าวเกินจริง

นักเพราะหลายที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างชุดองค์ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่อาจไม่ได้มีสอนในตำราเรียน โดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ การเสริมสร้างหลักสูตรในท้องถิ่น โดยมีวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ทริศลิป สืบวัฒนะ (2554) ได้กล่าวถึงการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นว่า การศึกษาเรื่องท้องถิ่นมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานที่สำคัญและบุคคลสำคัญ โดยทั้งสถานที่สำคัญและบุคคลสำคัญมักเป็นเรื่องที่มีชื่อเสียงระดับสูง เช่น ระดับประเทศ ระดับจังหวัด มากกว่าที่เกี่ยวกับผู้คนท้องถิ่นระดับล่าง ดังนั้นเนื้อหาเรื่องราวของคนท้องถิ่นระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้าน มิได้ปรากฏในแบบเรียนที่ใช้สอนในโรงเรียน การเรียนรู้เรื่องของตนเองและผู้คนในชุมชนจึงเป็นการให้ทราบเรื่อง และชุมชนของตนเองสร้างสำนึกในความสำเร็จของตนเองและของผู้คนในชุมชน ดังนั้นแบบเรียนเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นสามารถเป็นแบบฝึกหัดให้เด็กๆ ในท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นรู้จักพื้นที่ของตนเองว่ามีสภาพภูมิประเทศอย่างไร รวมทั้งผู้คนที่ได้อาศัย ณ ที่แห่งนั้นได้มีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบันเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง และผู้คนเหล่านั้นในแต่ละยุคสมัยแก้ไขปัญหาอย่างไร เรื่องเหล่านี้สามารถเป็นบทเรียนและแบบฝึกหัดสำหรับนักเรียนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

สอดคล้องกับแนวทางของสุนทรชัย ขอบยศ (2561) ที่ได้เสนอแนะบทบาทของท้องถิ่นในการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หรืออาจมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งจะกลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของคนทั้งในและนอกพื้นที่นั้นๆ ได้เกิดความตระหนักและการรับรู้ของคนในท้องถิ่น โดยสุนทรชัย ขอบยศ (2561) ได้เสนอแนะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้ประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ผ่านประวัติของญาครุฑี่หอม หรือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองพาน อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี ที่เป็นพื้นที่ที่ถูกกล่าวอ้างจากฝั่งไทยว่าเป็นมาตุภูมิของญาครุฑี่หอม ควรจัดกิจกรรมรำลึกหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งจะสามารถสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของท้องถิ่นได้ ทั้งนี้อาจบูรณาการไปกับทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ได้ ซึ่งจะสามารถนำมาเชื่อมโยงและต่อยอดกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ หรือเทศบาลตำบลธาตุพนม อาจจะมีการจัดกิจกรรมในเชิงวิชาการหรือในเชิงเล่าเรื่องประวัติศาสตร์เกี่ยวกับญาครุฑี่หอม และอาจจะมีวันรำลึกถึงญาครุฑี่หอมเป็นการเฉพาะขึ้นมา ซึ่งจะสามารถจัดกิจกรรมในเชิงระดมทุนเพื่อการพัฒนากิจกรรมสาธารณะอื่นๆ ในพื้นที่ได้

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาในพื้นที่ เช่น กรณีของมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ซึ่งเป็นองค์การหรือสถานสาธารณกุศลเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจทางสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ และเพื่อสร้างนักวิจัยท้องถิ่นที่รู้จักตนเองและรู้จักโลกการศึกษาท้องถิ่นอันเนื่องมาจาก “เมืองโบราณกับเล็ก วิริยะพันธุ์” เมืองโบราณอุบัติขึ้นจากความรู้สึกและประสบการณ์ของคุณเล็กที่แลเห็นว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา สังคมไทยเน้นการพัฒนาแต่ลืมนอดีต และเน้นความต้องการทางวัตถุเป็นสำคัญ จึงเป็นผลที่ทำให้คนรุ่นใหม่เติบโตอย่างขาดรากเหง้า จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของสังคมในอดีตมาไว้เพื่อคนรุ่นหลังจะได้ศึกษาและเรียนกัน ความสำคัญอยู่ที่การนำเอาสิ่งที่เรียนรู้จากอดีต มาสร้างเป็นความรู้ อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะสื่อให้คนในสังคม โดยเฉพาะเยาวชนได้เห็นความเชื่อมต่อดั้งระหว่างอดีต ปัจจุบัน และ

อนาคตอย่างที่มีมนุษย์ที่ดีควรเรียนรู้ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2561: ออนไลน์) ทั้งนี้ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวถึง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (2561: ออนไลน์)

“ข้าพเจ้านึกถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพียงแค่ว่าไรก็ตามที่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอย่างนี้หรืออย่างนั้น สิ่งของ สถานที่อาคารและทุนรอนในการจัดการแสดงวิธีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานที่มีมูลนิธิที่เกี่ยวข้องด้วยก็คือ ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง คอยแนะนำช่วยเหลือ และสนับสนุนให้คนภายในท้องถิ่นจัดสร้างขึ้น ทั้งดูแลและถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนภายในด้วย ข้าพเจ้าคิดว่า การเคลื่อนไหวของพิพิธภัณฑสถานในลักษณะที่เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ไม่ติดกรอบติดรูปแบบ และสิ้นไหลไปตามสถานการณ์และศักยภาพของท้องถิ่น คือ สิ่งที่อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ที่นอกจากจะสามารถสร้างสำนึกร่วมของคนในสังคมได้แล้ว ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปสร้างเป็นความรู้ท้องถิ่นให้เด็กได้เรียนกันตามโรงเรียนอีกด้วย”

แนวทางการสร้างพิพิธภัณฑสถาน จึงกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในการแสดงชุดองค์ความรู้ ประวัติศาสตร์ พัฒนาการ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น เช่น กรณีงานศึกษาของ พิเนตร ดาวเรือง (2552) ที่ศึกษาเรื่อง กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานที่บ้านวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการศึกษาแบบบอกเล่าเน้นข้อมูลจากประสบการณ์และความทรงจำของคนในพื้นที่ ส่งเสริมให้คนในพื้นที่สืบค้นประวัติความทรงจำในชุมชนของตน โดยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะสร้างจิตสำนึกท้องถิ่น ให้เกิดความรักและความภูมิใจต่อท้องถิ่น งานวิจัยของพิเนตรเป็นงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นที่การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน โดยผลที่ได้คือได้ฐานข้อมูลประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์โบราณคดี และชีวิตวัฒนธรรมของคน

ในท้องถิ่น จนก่อให้เกิดแผนจัดการและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดพุทธมงคล รวมทั้งเกิดกลุ่มยุวมัคคุเทศก์ แผนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอำเภอกันทรวิชัย รวมถึงร่วมมือกันผลักดันแผนการจัดการและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานบ้านให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

4. บทเรียนจากท้องถิ่นอีสาน ในการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการ พัฒนาท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์ภาพรวมการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น หากพิจารณาข้อมูลเพื่ออธิบายการใช้ประวัติศาสตร์ในบริบทของท้องถิ่นอีสานสามารถหิบบยกรณณ์ตัวอย่าง เพื่อให้เห็นแนวทางการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนี้

4.1 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการสร้างความตระหนักและสำนึกท้องถิ่น

กล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความรักและความผูกพันแก่คนในท้องถิ่นได้เพราะเหตุที่ว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือเรื่องราวบรรพบุรุษและความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ มีความเฉพาะเจาะจงรวมถึงมีเสน่ห์เฉพาะของแต่ละชุมชนท้องถิ่น หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7,853 แห่ง จัดทำชุดข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นของตนเองนั้น หมายถึงว่าจะมีชุดข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นถึง 7,853 ชุด กรณีการนำประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นมาสร้างความรักและความผูกพันทำให้คนรู้จักท้องถิ่นตนและภูมิใจในท้องถิ่นดังเช่นความภูมิใจในความเป็นชาติ เมื่อนั้นความเป็นพลเมืองท้องถิ่นจะมีขึ้นและเข้มแข็งพร้อมใส่ใจในงานของบ้านเมือง

กรณีที่พบ เช่น การสร้างสำนึกรักและตระหนักในท้องถิ่นผ่านโรงเรียนตำนานท้องถิ่น เทศบาลตำบลบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่นเป็นโรงเรียนตำนานท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เป็นกิจกรรมในโรงเรียนเทศบาลบ้านแฮด ที่มุ่งเน้นในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีมาอย่างยาวนาน โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้และตระหนักในที่มา และวิถีชีวิตของคนบ้านแฮดผ่านประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เห็นคุณค่าและร่วมอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือกรณีการนำประวัติศาสตร์มาใช้เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจชุมชนก็เป็นรูปแบบหนึ่งในการอ้างถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ซึ่งเป็นการยืนยันสิทธิระหว่างรัฐกับท้องถิ่น เช่นกรณีตำนานเจ้าพ่อดงภูดิน ตำบลหนองแค อำเภอราชีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ที่สะท้อนชัดเจนเรื่องการใช้สิทธิชุมชนในการปกป้องและส่งเสริมให้รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชน โดยประชาชนใช้กลยุทธ์สำคัญคือการใช้ประวัติศาสตร์ในรูปแบบของตำนานเพื่อสร้างความชอบธรรมในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ภายหลังจากที่รัฐได้กำหนดให้บริเวณผืนป่าดงภูดินเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านหรือคนในชุมชนนั้นไม่สามารถที่จะเข้าไปดูแลและใช้ทรัพยากรในบริเวณผืนป่าดงภูดินได้ ชาวบ้านจึงพยายามเอาความเชื่อและความนับถือศรัทธาในเจ้าพ่อดงภูดินมาเป็นของเรียกครองโดยสร้างสิทธิชุมชนเพื่อที่คนในชุมชนจะได้เข้าถึงทรัพยากรในการดูแลและช่วยกันรักษาป่าไม้ไว้ จนเวลาต่อมาก็มีการจัดการร่วมกันของชุมชนกับรัฐเพราะถือว่าเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทับซ้อนระหว่างชุมชนกับรัฐ ชาวบ้านไม่ใช่ผู้บุกรุกแต่เป็นผู้พิทักษ์รักษาป่า หรือแม้กระทั่งการคัดค้านการสร้างเขื่อนกันลำน้ำมูล โดยการนำสัญลักษณ์เจ้าพ่อดงภูดินด้วยการปลุกต้นไม้บริเวณสันเขื่อนห้วยนา-ราชีไศล โดยมีการสนับสนุนแนวคิดการคัดค้านและต่อต้านการสร้างเขื่อน เพื่อให้ตระหนักว่ากลุ่มชาวบ้านราชีไศลและเครือข่ายชุมชนในลุ่มน้ำมูล มีทัศนคติไม่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนฝายกันน้ำแห่งนี้ เพราะเป็นเสมือนการทำลายระบบจารีตศรัทธาประเพณีดั้งเดิม

4.2 บทเรียนการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก

โดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน : กรณีพื้นที่โนนป่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ที่ชาวบ้านใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการอ้างสิทธิในที่ดินทำกินของตนเองที่มีมาก่อนปี พ.ศ. 2468 ซึ่งปรากฏว่าเมื่อมีการตรวจสอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า เป็นความจริงโดยที่ท่าเลเสียงสัตว์โนนป่ายางมีเพียงการขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น ไม่มีหลักฐานแสดงขอบเขตพื้นที่ชัดเจน หากแต่ผู้มีอำนาจในสมัยนั้นได้ทำการกล่าวอ้างขึ้นเพื่อเป็นการหลอกให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดบ้านโนนไยว่า มีการสร้างวัดขึ้นในปี พ.ศ. 2463 ก่อนที่จะมีการออกกฎหมายที่ดินในปี พ.ศ. 2468 หากเป็นดังนั้นก็ย่อมชัดเจนว่าชุมชนย่อมเกิดก่อนการประกาศใช้กฎหมายที่ดินและที่สำคัญการที่จะสร้างวัดได้ชุมชนต้องเกิดขึ้นก่อนและมีความศรัทธาอันแรงกล้าพอที่จะสร้างวัดวาอารามได้ ดังนั้นทางราชการจึงได้มีการยกเลิกกฎหมายท่าเลเสียงสัตว์โนนพื้นที่โนนป่ายาง ซึ่งถือเป็นความสำเร็จของการใช้ประวัติศาสตร์มาเป็นหลักฐานในการต่อสู้เรียกร้องด้านสิทธิในที่ดินทำกิน หรือกรณีการต่อสู้กับเอกชนและรัฐในการเข้าใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเก่ากลอย-ปานากลาง กรณีตำบลดงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ที่ชาวบ้านตำบลดงมะไฟฟ้องขอให้เพิกถอนใบอนุญาตให้เอกชนเข้าใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเก่ากลอย-ปานากลางในพื้นที่ ตำบลดงมะไฟ เพื่อทำเหมืองแร่หินอุตสาหกรรม ศาลปกครองสูงสุดมีคำวินิจฉัยว่าชาวบ้านผู้ฟ้องคดีมีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดินแม้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ และมีสิทธิมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุ้มครองรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ตามมาตรา 66 และ 67 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

ประกอบกับมาตรา 5 วรรค 1 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 อีกด้วย ในการคุ้มครองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิ่งที่น่าสนใจคือการเรียกร้องสิทธิชุมชนผ่านประวัติศาสตร์ชุมชน ที่คนในชุมชนเคยมีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า รวมถึงการกล่าวถึงแหล่งโบราณสถานในบริเวณใกล้เคียงที่จะได้รับผลกระทบจากการให้เอกชนเข้าใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

จากทั้งสองกรณีที่ยกมาสะท้อนว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถนำมายืนยันสิทธิชุมชน การต่อรองกับอำนาจรัฐทำให้ชุมชนต้องค้นหาข้อมูลชุมชนเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการต่อสู้ ซึ่งเป็นการต่อสู้ด้วยความรู้ทางประวัติศาสตร์ อันก่อให้เกิดสิ่งที่ชุมชนจะหวงแหนในสิทธิของตน ผ่านการยืนยันทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งในรูปแบบของตำนานและในรูปแบบของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการครอบครองพื้นที่มายืนยันสิทธิในที่ดินทำกินนั้น นับเป็นชุดข้อมูลที่คนรุ่นหลังยังต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จะเป็นตัวช่วยยืนยันข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ สุดท้ายแล้วการที่คนได้ศึกษา สืบค้นประวัติศาสตร์เหล่านั้นก็จะทำให้รู้ที่มาที่ไปของชุมชนเกิดความเข้าใจ ภูมิใจ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นบอกกล่าวหรือยืนยันในทางสิทธิชุมชนได้

4.3 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวท้องถิ่น

ประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพราะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงเรื่อง การท่องเที่ยวท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนถือเป็นจุดดึงดูดผู้คนให้เข้าไปเยี่ยมชม ศึกษาและสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการเป็นนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวท้องถิ่นปฏิเสธ

แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ได้ เช่น กรณีของกรณีชุมชนวัฒนธรรมภูไทบ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตนเองแต่งเป็นเพลงบรรยายเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนด้วยซ้ำไป หรือกรณีของการนำประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีตำบลดงบัง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งก็นำประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเมืองและการก่อสร้างสิมโบราณให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวท้องถิ่น หรือกรณีการฟื้นฟูเมืองเขมรราชบุรีธานี เทศบาลตำบลเขมรราชบุรี อำเภอยะรัง จังหวัดอุบลราชธานี ที่การนำทุนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเป็นพลังในการฟื้นฟูเมืองจากเมืองเงียบๆ ริมฝั่งโขงทำให้มีชีวิตชีวาผู้คนเข้าเยี่ยมชมท่องเที่ยวสัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวเขมรราชบุรีธานี ได้อย่างดี การนำประวัติศาสตร์พื้นที่ในฐานะที่เป็นเมืองเก่า มีอาคารบ้านเก่า อุดมสมบูรณ์ด้วยอาหารพื้นถิ่น มีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมตามแบบฉบับอีสาน จนสามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับการอนุรักษ์บ้านไม้เก่า และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ่านถนนสายวัฒนธรรม ที่ทำให้ผู้มาเยือนหลงมนต์เสน่ห์แห่งเมืองเขมรราชบุรีธานี เมืองที่พัฒนาตนเองจากที่มากำลังมองหาที่ไปอย่างมียุทธศาสตร์การพัฒนา หรือกรณีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เทศบาลตำบลนาอ้อ จังหวัดเลย ที่เป็นทางผ่านสู่เมืองเชียงคาน ไม่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว อาทิ น้ำตก ภูเขา ถ้า ในเขตเทศบาลแต่สามารถเนรมิตพื้นที่สาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนนาอ้อ โดยเฉพาะการอนุรักษ์บ้านไทยโบราณ การจัดการพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยว เช่น กรณีพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมพื้นบ้านวัดศรีจันทร์ ที่มีประวัติศาสตร์เป็นมาอย่างยาวนานของชาวนาอ้อและเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองช่วงฝรั่งเศสเข้ามายึดครองหรือแสวงหาอาณานิคม ซึ่งต่อมาชาวนาอ้อ

และทางการได้ขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากพื้นที่ได้สำเร็จ ประวัติศาสตร์เหล่านั้นถูกกล่าวถึงทั้งในหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและมีเด็กๆ เป็นมัคคุเทศก์แนะนำพื้นที่แก่นักท่องเที่ยว กล่าวได้ว่า คนในพื้นที่เข้าใจพื้นที่มากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน นักท่องเที่ยวก็เข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปในตัวผ่านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือกรณีการนำทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์กับการขับเคลื่อนในการพัฒนาพื้นที่ เทศบาลตำบลท่าพระ จังหวัดขอนแก่น จนกลายเป็นตลาดร้อยปีท่าพระที่ทรงคุณค่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นพื้นที่ “เดิน ชม ชิม ซื้อป” ในตลาดร้อยปีท่าพระที่อบอวนด้วยกลิ่นอายทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการเลือกซื้อสินค้าและชมบรรยากาศเมืองเก่าท่าพระ

4.4 การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น

เรื่องนี้สามารถเชื่อมโยงกับประเด็นแรก และประเด็นที่สองได้ ในแง่ที่ว่าเมื่อมีการศึกษาและรวบรวมประวัติศาสตร์หมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่นแล้ว ก็จะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นแบบเรียน หรือการออกแบบเป็นหลักสูตรเฉพาะของท้องถิ่นได้ ซึ่งจะทำให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจท้องถิ่นของตนมากขึ้น และจะเป็นปัจจัยที่จะสร้างความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น ในขณะที่การจัดการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ช่วยเป็นฐานการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้ ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญคือการศึกษาท้องถิ่นต้องอาศัยสถานศึกษาในท้องถิ่น เช่น กรณีโรงเรียนตำนานท้องถิ่น เทศบาลตำบลบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ที่นำเอาประวัติบ้านแฮดไปให้นักเรียนได้เรียนรู้ที่มาของบรรพบุรุษตน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับประเด็นการสร้างความรักและรักท้องถิ่นผ่านการศึกษาในท้องถิ่นได้ หรือการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านสถานศึกษาในท้องถิ่น จังหวัดเลย โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่นจาก

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ความรู้ผ่านการศึกษาตามอัยาศัยได้ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรณีของพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เทศบาลตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ หรือในรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมมาเป็นฐานในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียบเรียงชุดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์มาเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่คนในท้องถิ่นสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่น

5. สรุปผลการศึกษา

ประวัติศาสตร์คือการศึกษารวบรวมและวิเคราะห์เรื่องราวในอดีต เพื่อให้เข้าใจพื้นเพความเป็นมาของสิ่งนั้น ในขณะที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึงประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นประวัติความเป็นมาของผู้คนธรรมดาในท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์สังคมมวลชนในท้องถิ่น เป็นประวัติศาสตร์ที่มองเห็นถึงความเคลื่อนไหวของคนในสังคมชุมชน ที่ไม่ได้เน้นที่ประวัติศาสตร์จากอำนาจรัฐส่วนกลางหรือการเมืองหรือเมืองหรือเจ้าเมือง หรือบุคคลสำคัญของเมือง หากแต่เป็นการสืบสาวเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวของวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคม การเมืองและเศรษฐกิจของผู้คนโดยทั่วไปในชุมชนท้องถิ่น โดยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมอบอัตลักษณ์และตัวตนของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นทั้งเรื่องการศึกษาท้องถิ่น เพื่อการสร้างความรักในถิ่นฐานบ้านเกิดและรู้จักรากเหง้าความเป็นมาของตน การที่ท้องถิ่นสามารถรวบรวมหรือศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ถือว่าเป็นการทำความเข้าใจรากเหง้าและรื้อฟื้นความทรงจำของ

คนในท้องถิ่นที่มีต่อพื้นที่ ทั้งนี้หากสรุปให้ชัดเจนแล้ว ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญดังนี้

ประการแรก เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นไม่ใช่เน้นที่บุคคลสำคัญระดับชาติ ผู้ปกครองของรัฐหรือผู้มีอำนาจในรัฐเป็นสำคัญ หากแต่คำนึงถึงความเป็นคนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตและพัฒนาการที่เชื่อมโยงจากอดีต สามารถบอกเล่าเรื่องราวในปัจจุบัน และสามารถนำสู่การกำหนดอนาคตได้

ประการที่สอง เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลายที่ไม่ได้มองแต่ศูนย์กลางอำนาจ การปกครอง หากแต่ต้องยอมรับอำนาจและเคารพในความเป็นตัวตนและศักดิ์ศรีของคนท้องถิ่นผ่านเรื่องราวและการบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ โดยต้องเป็นการยอมรับและให้อำนาจแก่การเกิดขึ้นของอำนาจที่มีหลากหลาย ศูนย์อำนาจหรือการยอมรับความรู้ที่มาจากหลากหลายแหล่ง โดยเฉพาะองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นที่มีความแตกต่างหลากหลายตามบริบทท้องถิ่น ถือเป็น เสริมพลังอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น (Empowerment)

ประการที่สาม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ได้เน้นไปที่พงศาวดาร จารึก เพียงเท่านั้นแต่ยังให้ความสำคัญอย่างมากกับหลักฐานกลุ่มตำนาน เรื่องราว ประมวล ในท้องถิ่นในฐานะที่เป็นความเชื่อและการบอกต่อจากรุ่นสู่รุ่นของคนในท้องถิ่น ที่สามารถนำมาวิเคราะห์เรื่องราวให้สอดคล้องกับบริบทความคิด ความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ ได้

ประการที่สี่ การให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่น ในฐานะผู้เล่าเรื่องและการบอกเล่าเรื่องราวในท้องถิ่น หรือการใช้แนวคิดประวัติศาสตร์แบบบอกเล่า (Oral History) (ดูเพิ่มเติมจากงาน Lynn Abrams, 2016) คือ การไม่ตัดขาดการรับรู้ของคนออกจากประวัติศาสตร์ คนในชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นประวัติศาสตร์ที่เป็นพลวัตมีพัฒนาการที่ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมอธิบายและเป็น

เจ้าของประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่เราไม่รู้จักแต่ต้องมาท่องจำเพื่อเรียนรู้ดังเช่นประวัติศาสตร์แบบเส้นตรงของชาติที่ละเลยความเป็นตัวตนของคนท้องถิ่น

สำหรับวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Historical Method) ในมุมมองของผู้วิจัยขอสรุปขั้นตอนในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมเรียบเรียงและวิเคราะห์เรื่องราวของท้องถิ่น ให้เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังนี้

ประการแรก การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยผู้ที่จะทำการศึกษาดำเนินการกำหนดเป้าหมายที่จะศึกษาว่าจะศึกษาเรื่องใดของท้องถิ่น เช่น จะศึกษาประเด็นสภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่น สภาพสังคมท้องถิ่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือจะศึกษาภาพรวมของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของคนในชุมชน ดังนั้นผู้ที่จะศึกษาต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะศึกษาเพียงบางประเด็น หรือจะศึกษาทุกประเด็น และควรมีการกำหนดช่วงเวลาที่จะศึกษาช่วงใดเพื่อให้เห็นภาพขอบเขตในการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น

ประการที่สอง การทบทวนวรรณกรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลที่มีอยู่ว่ามีการศึกษารวบรวมและเรียบเรียงไว้หรือไม่อย่างไร ถ้ามีได้ศึกษาประเด็นอะไร ช่วงปีใด ผลการศึกษาที่ได้เป็นอย่างไร เพื่อให้ทราบสถานภาพของท้องถิ่นว่ามีข้อมูลใดแล้วบ้าง ซึ่งหลักฐานอาจอยู่ในรูปแบบของ จารึก ตำนาน หรือบันทึกของบุคคล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อไป

ประการที่สาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเพื่อแสวงหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การสัมภาษณ์บุคคลจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เรื่องการรับรู้เรื่องราวการรับรู้อดีตของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลในเชิงการบอกเล่า หรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์แบบบอกเล่า ว่าแต่ละคนรับรู้เรื่องราวในอดีตอย่างไร

ถูกส่งผ่านแนวคิดความเชื่อมาอย่างไร โดยผู้สัมภาษณ์ไม่ควรลืมสมุดบันทึกและปากกาหรือดินสอในการจดบันทึก และไม่ควรไวใจเครื่องบันทึกเสียงมากนักเพราะบางทีอาจมีปัญหาเรื่องเทคนิค ผู้วิจัยให้ความสำคัญอย่างมากเพราะถือเป็นการให้เกียรติผู้ถูกสัมภาษณ์ในแง่ที่ว่าเราสนใจข้อมูลให้ผู้สัมภาษณ์ให้แก่ักวิจัย และที่สำคัญเป็นการทบทวนความคิดของผู้วิจัยอีกด้วยว่าเราได้ประเด็นใดบ้างจากการสัมภาษณ์ซึ่งจะช่วยลดเวลาของผู้วิจัยได้เพราะได้ประเด็นจากการสัมภาษณ์แล้วที่เหลือก็เป็นเพียงการถอดเทปสัมภาษณ์เพื่อนำมายืนยันสิ่งที่ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ ส่วนประเด็นการสนทนากลุ่มย่อยก็ไม่ควรมีผู้เข้าร่วมสัมมนากลุ่มเกิน 10 คน เพราะจะทำให้เวทีในการสนทนาพูดคุยใหญ่เกินไป

ประการที่สี่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความข้อมูล และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์คือการจำแนกแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และพิจารณาข้อมูลทั้งจากหลักฐานที่เป็นเอกสาร และข้อมูลที่เป็นการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม และยังคงมีการสังเคราะห์ข้อมูลเข้าด้วยกันให้เห็นภาพรวมของสิ่งที่ศึกษาและค้นพบ สำหรับการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถนำประเด็นสำคัญๆ ของชุมชนท้องถิ่นมาเรียงเรียงเป็นช่วงเวลาและพัฒนาการของท้องถิ่นได้ ว่ามีเรื่องราวใดเกิดขึ้น เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติอย่างไร ท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีกี่ช่วงพัฒนาการที่สำคัญอันจะทำให้เห็นภาพรวมของความเคลื่อนไหวตัวของชุมชนท้องถิ่นผ่านการบอกเล่าและการรับรู้ของคนในท้องถิ่นเอง และต้องมีการตีความต่อชุดข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ หากพบข้อมูลขัดแย้งกันหรือได้ข้อมูลเรื่องเดียวกัน แต่ไม่สอดคล้องกัน เช่น ช่วงเวลาคลาดเคลื่อน ชื่อบุคคลคลาดเคลื่อน ก็จำเป็นต้องมีการตรวจสอบและตีความข้อมูลโดยเฉพาะการตีความข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

ประการที่ห้า การนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภายหลังจากที่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้ว สามารถนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์อย่างน้อยสองแนวทางคือ แนวทางการนำเสนอรูปแบบทางวิชาการ เช่น รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บทความวิจัยที่นำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการ บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการ การนำข้อมูลไปตีพิมพ์เป็นหนังสือ ตำรา หนังสือเล่มเล็ก และแนวทางที่สองคือการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ในเชิงการประยุกต์ เช่น วิทยุทัศน์ละครเวที บทเพลง กลอนลำของหมอลำ สารภัญญะ บทเพลง บทกลอนหรือคำขวัญท้องถิ่น รวมถึงการจัดทำข้อมูลเพื่อบรรจุลงในศูนย์เรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะการทำผังลำดับเวลาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จะทำให้เข้าใจได้ง่าย เป็นต้น

ประการที่หก การใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภายหลังจากที่มีการใช้ทรัพยากรเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้วมีความจำเป็นอย่างที่จะต้องมีการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนและการพัฒนาท้องถิ่น การนำชุดข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ว่าจะนำไปในรูปแบบใดก็ตาม เพราะชุมชนท้องถิ่นเท่านั้นที่จะเห็นคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการขับเคลื่อนจำเป็นต้องใช้เครือข่ายในการจัดการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน

ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการศึกษาหรือการวิจัยทางสังคมศาสตร์รูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจมีชื่อเรียกที่ต่างกันออกไป เช่น ประวัติศาสตร์แบบบอกเล่า เพราะเอาเข้าจริงๆ แล้วคือการศึกษาหรือวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ การศึกษาหรือการวิเคราะห์เอกสารทางประวัติศาสตร์ อาจรวมไปถึงรูปแบบอื่นๆ ที่เสริมการค้นหาข้อมูลได้เช่น การสนทนากลุ่มย่อย หรือการประชุมกลุ่มชาวบ้านเพื่อสะท้อนข้อมูลพื้นที่หรือประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้าน

แนวทางการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการบ่งบอกถึงตัวตนและการมีพื้นที่ถิ่นของชุมชนท้องถิ่น ในการกำหนดการรับรู้ชุมชนด้วยคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งลักษณะเฉพาะที่ไม่ใช่เป็นประวัติศาสตร์แบบชุดเดียว ดังเช่นประวัติศาสตร์ชาติดังที่มีการสื่อสารกันในแบบเรียนปัจจุบันที่รัฐเป็นผู้กำหนดและเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์เพื่อการสร้างความเป็นคนในชาติ อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชุดองค์ความรู้และการรับรู้ที่มีความลึกซึ้ง ละเอียดลอบเนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์สังคมที่กล่าวถึงเรื่องราวของคนในชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถือเป็นชุดองค์ความรู้และการรับรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ท้องถิ่นสามารถกล่าวถึงตนได้อย่างภาคภูมิใจที่สามารถอธิบายให้เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติ ว่าช่วงเวลานั้นชุมชนท้องถิ่นมีพัฒนาการมาอย่างไร สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นอย่างไร จะสามารถนำเอาประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นที่มีมาใช้ในการสร้างการเรียนรู้ และเป็นบทเรียนแก่คนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างไร เป็นคำถามที่จะสามารถนำเอาประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียนให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสามารถพิจารณาได้สี่มิติดังนี้ 1) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการสร้างภาพลักษณ์และสำนึกรักท้องถิ่น 2) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก 3) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น 4) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น

6. ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างพลังในการพัฒนาและศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประการแรก ชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ควรมีการศึกษาและรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น เพื่อทำเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาท้องถิ่นในมิติต่างๆ ทั้งเรื่องการสร้างความรักความผูกพันต่อท้องถิ่น การเชื่อมโยงกับการศึกษาท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

ประการที่สอง ชุมชนและท้องถิ่นสามารถนำเอาประเด็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้านกับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ที่ท่างหายและละเลยถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคนต่างช่วงวัย จะช่วยให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และพูดคุยกันด้วยภาษาคนมากขึ้น และลดอัตราภาวะสมาสีสนจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และการติดสังคมออนไลน์จนละเลยสังคมหรือวิถีชีวิตที่แท้จริง

ประการที่สาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมมือกับชุมชนหรือกลุ่มชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น อาจเป็นกิจกรรมบอกเล่าเก้าสิบ หรือชุมชนคนชอบเล่า เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างช่วงวัยในชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กิจกรรมบอกเล่าทางประวัติศาสตร์เป็นสื่อกลางในการผสานคนในชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สี่ การสร้างศูนย์การเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น จะเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เห็นเป็นรูปธรรม และสามารถเชื่อมโยงกับประเด็นการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างดี ทั้งเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ ทั้งเรื่องการศึกษาในท้องถิ่นรวมถึงการสร้าง

เป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้อีกด้วย และการสร้างศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเนื่องจากทุกคนเห็นภาพการทำงานร่วมกัน อาทิ การระดมของเก่าในชุมชนเพื่อเป็นองค์ประกอบในพิพิธภัณฑ์ การเป็นกรรมการดูแลพิพิธภัณฑ์ การเป็นมัคคุเทศก์ให้ข้อมูลพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น เป็นต้น

ประการที่ห้า หากมีการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว ควรมีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆในชุมชนมิใช่เพียงแค่ประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชนเท่านั้น เช่น อาหารท้องถิ่น วิถีชีวิตท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น

เพื่อให้การท่องเที่ยวท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมมีความครบเครื่องและมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นฐาน

ประการที่หก ควรกำหนดทิศทางนโยบายระดับชาติ ซึ่งอาจเป็นกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งอาจรวมถึงระบบจุดจบด้วยการประกวดนวัตกรรมด้านการสืบค้นและนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ อันจะทำให้เกิดความตื่นตัวของท้องถิ่นในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างจริงจังและมีการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้อย่างเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับประชาชนในพื้นที่

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ. (2559). *วิถีชุมชนเครื่องมือ 7 ขั้นที่ทำงานชุมชนง่ายได้ผลและสนุก*. นนทบุรี : สุขศาลา.
- ฉลอง สุนทรวาณิชย์. (2539). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังการเข้ามาของระบบอาณานิคม. *เอเชียปริทัศน์* ปีที่ 7 ฉบับที่ 2.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี. (2557). เจ้าแม่สองนาง : การสร้างความหมายของความเชื่อและบทบาทการเสริมพลังท้องถิ่น. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*. 1(2). 32-36.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2542). *การเขียนประวัติศาสตร์ลาวในหนังสือแบบเรียนลาว*. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2548). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. ขอนแก่น. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2557). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). *แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- ธิดา สาระยา. (2529). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นฤดม ทิมประเสริฐ. (2554). กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ตั้งอยู่บนฐานของสิทธิชุมชนในการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเล กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน-ธันวาคม.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน Sustainable Tourism Development*. กรุงเทพฯ. ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2557). ดงภูดิน : เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับปฏิบัติการสร้างความหมายว่าด้วยสิทธิชุมชน. *Journal of Mekong Societies*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม.
- ประเวศ วะสี. (2545). พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. *พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ. กระทรวงวัฒนธรรม.
- พิเนตร ดาวเรือง. (2552). *กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยงยุทธ ชูแ้วน. (2551). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทยว่าด้วยความเป็นมาสถานภาพแนวคิดวิธีการศึกษาและบทบาทในสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เยาวภา ประคองศิลป์. (2542). ถึงเวลาหรือยังที่คนในท้องถิ่นควรให้ความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. *วารสาร ศูนย์บริการวิชาการ*. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน 2542.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2533). *แอ่งอารยธรรมอีสาน แฉหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). *พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2557). *ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. วลัยลักษณ์ ทรงศิริ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

สถาบันพระปกเกล้า. (2557). *รางวัลพระปกเกล้า' 57*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

สุเทพ สุนทรเกสซ์. (2548). *มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วิริยะธุรกิจ.

สุนทรชัย ขอบยศ. (2561). *ตามรอย... ญาครุฑหุ้ม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก) : ผู้นำทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลในลุ่มน้ำโขง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ญาครุฑหุ้มศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.

อรรถ นันทจักร. (2535). *ประวัติศาสตร์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสาน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2558). ข้อเสนอในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ. ในธนาพล ลีเมอภิชาติและ สุวิมล รุ่งเจริญ (บรรณาธิการ). *เจ้าพ่อประวัติศาสตร์จอมขมังเวทย์ รวมบทความประวัติศาสตร์ในโอกาสครบรอบ 60 ปีฉลอง สุนทราวาณิชย์*. กรุงเทพฯ : ศยาม.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2560). *ประวัติศาสตร์สังคมล้านนา : ความเคลื่อนไหวของชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก : รัตนสุวรรณการพิมพ์.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). *เมืองนิยม เมืองของไทยคือบ้านของเรา*. นนทบุรี : ศูนย์ศึกษาเมืองและมหานคร มหาวิทยาลัยรังสิต.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). *แปรถิ่นเปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และอัครเดช สุภักกุล. (2557). *ล้านนานิยม : คำโครงประวัติศาสตร์เพื่อความรักและภูมิใจในท้องถิ่น*. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยรังสิต.

เว็บไซต์

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2561). มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. (ออนไลน์). เข้าถึงวันที่ 19 กันยายน 2561. จาก <http://lek-prapai.org/home/about.php>

ภาษาอังกฤษ

Lynn Abrams. (2016). *Oral History Theory*. Second edition. New York : Routledge.